

ŠTEFAN NÉCSEY, MALIAR, ZBERATEĽ A ENTOMOLÓG

Ladislav Vincze

Štátny archív v Nitre, pobočka Levice Vojenská 1, 934 01 Levice
E-mail: vincze.ladislav@gmail.com

Abstract:

Vincze L. 2010: Štefan Nécsey, painter, collector and entomologist. Acta Musei Tekovensis Levice 8: 132 – 154.

In the thesis I present the life and work of the academic painter Štefan Nécsey. The aim of the thesis is to appraise the person of Štefan Nécsey as a painter and to outline his work of art and to point out to importance of his art studies. Further on I engage in the collector class and the state of collecting in Hungarian Monarchy at the end of 19 th century and the influence of the acquisitional activities of Štefan Nécsey on its formation. My effort has been to outline his collecting activities in the field of entomology, in the framework of which he was detailly engaged in lepidopterology and he created so rare series of the butterfly illustrations.

The asset of the thesis resides in the summary of the information about the given topic into one work which can be used for better cognition and formation of museum collections of the museums, the identification of the provenance of single objects.

Key words: Štefan Nécsey, painter, collector, entomologist, butterflies, Vrábľe, Slovakia.

ÚVOD

Obdobie poslednej tretiny 19. storočia bolo v dejinách uhorskej vedy predovšetkým obdobím formovania nových vedných disciplín, ktoré sa neskôr etablovali na vedeckom poli. Nové rodiace sa vedné odbory sa rozvíjali nielen z iniciatívy odborníkov, ale aj amatérov a nadšencov, ktorí sa svojou hůževnatosťou a zanietením vypracovali na fundovaných odborníkov.

Osoba akademického maliara Štefana Nécseya predstavuje príklad zanieteného nadšenca, ktorého snaženie smerovalo do oblasti národopisu a entomológie, ktoré bol schopný obohatiť objektívnymi poznatkami.

MLADOSŤ A ŠTÚDIÁ ŠTEFANA NÉCSEYA

Štefan Valentín Nécsey sa narodil 12. februára 1870 vo Vrábľoch, v meste s boha-

tou históriou. Jeho otec Jozef Nécsey sa narodil sa v Oslanoch dňa 27. augusta 1842. Bol vrábeľským kráľovským poštmajstrom a zakladateľom Mestského múzea v Leviciach. Zomrel vo Vrábľoch 17. januára 1929.

Štefanova matka Ida pochádzala z uhorského šľachtického rodu Agárdyovcov. Narodila sa v obci Izsák v Peštianskej stolici, kde jej rodina vlastnila poštový úrad. Podľa vzoru šľachticov výchovu dostala v rodine baróna Pavla Szentesyho. V roku 1866 sa vrátila do rodného Izsáku, kde sa zoznámila so svojim budúcim manželom Jozefom Nécseyom, ktorý tu vtedy pôsobil na poštovom úrade.

Manželom Jozefovi a Ide sa narodilo spolu šesť detí. Po prvorodenej Antónii (1867) sa v roku 1870 narodil Štefan, neskôr Vojtech (1871), Šarlota (1876), Ladislav (1878) a napokon Ernest, ktorý zomrel v detskom veku. Antónia sa vydala za Attilu Petrichu a žila v Komárne. Vojtech bol poslucháčom práva a zomrel ako 23-ročný. Ladislav ako doktor filozofie pôsobil v Maďarskej galérii a rovnako ako bratia zomrel v mladom veku. Šarlota jediná prežila svojich rodičov a súrodencov a pravdepodobne pre svoje telesné postihnutie sa nikdy nevydala.¹

Predmety a vedomosti základnej školy si Štefan osvojil v rodných Vrábľoch.² Jeho gymnaziálne štúdiá boli poznačené značnou migráciou, ktorej príčinou bolo jeho nie práve najlepšie správanie a prospech. Vystriedal gymnáziá v Nitre, Bratislave a gymnázium u piaristov v Leviciach, kde sa mu v roku 1887 podarilo zmaturovať.

Štefan v otcovom náručí a so sestrou Antóniou

¹ Štátny archív v Nitre, pobočka Levice, fond Magistrát mesta Levice, inv. č. 1285, genealogická tabuľka č. 1.

² ABAFI AIGNER, L.: Nécsey István emlékezés, 1902, s. 1.

Počas posledných rokov gymnaziálnych štúdií v Leviciach sa Štefan Nécsey živo zaujímal o umenie. Nemaľý podiel na jeho formovaní mal maliar Mikuláš Rajzó, ktorý v 80. rokoch 19. storočia pôsobil na biskupstve v Nitre a Štefan navštevoval jeho ateliér na nitrianskom hrade.³

Po maturite sa Štefan Nécsey rozhodol stať maliarom. Uvedomelí a dobre situovaní rodičia s jeho rozhodnutím súhlasili a chceli mu poskytnúť to najlepšie umelecké vzdelanie. Vďaka nim dostal šancu študovať na najlepších umeleckých školách západnej Európy. Jednou z nich bola umelecká škola Simona Hollósyho v Mníchove, ktorá bola významným predstaviteľom maďarského naturalizmu a realizmu. Tu sa začalo Štefanovo umelecké formovanie.

Počas pobytu v Mníchove so záujmom sledoval i činnosť Mníchovskej umeleckej akadémie (Akademie der Bildenden Künste München), kde sa oboznámil s tvorbou majstra Johanna Caspara Hertericha. V októbri 1888 nastúpil do jeho triedy, kde študoval tzv. živé modely.⁴

Počas necelého roka stráveného na akadémii, kde vládol akademizmus, konzervatívny umelecký prejav, sa Štefan priučal klasickému štýlu maľby.⁵ Venoval sa žánrovému maliarstvu a portrétovaniu a jeho tvorba bola poznačená týmto umeleckým smerom.

Presný čas strávený na Mníchovskej umeleckej akadémii nepoznáme. Isté je, že v priebehu roka 1889 akadémiu opúšťa a vracia sa späť na Hollósyho súkromnú školu, ktorého umelecký prejav mu pravdepodobne viac vyhovoval.

Nécsey si tvorbu naturalistov zamiloval natoľko, že sa jej chcel venovať detailnejšie a konkrétnejšie. Preto v januári 1890 nastúpil na súkromnú umeleckú školu Akadémie Julian v Paríži, ktorá patrila medzi najuznávanejšie umelecké školy v poslednej tretine 19. storočia. Ročné štúdium na akadémii ukončil s výborným prospechom a získal certifikát potvrdzujúci štúdium pod vedením umelcov Julesa Lefébvre, Benjamina Constanta a Luciena Douceta.⁶

UMELECKÁ TVORBA ŠTEFANA NÉCSEYA

Celá umelecká tvorba Štefana Nécseya bola príznačná pre vkus a úzus čias, v ktorých žil a, samozrejme, do istej miery ju ovplyvnili životné osudy maliara. V Hornom Uhorsku sa delil kultúrny svet na dva navzájom nekomunikujúce celky – slovenský a maďarský. Štefan Nécsey patril k maďarským umeleckým kruhom. V tej dobe patriť k tejto vládnucej maďarskej kultúre znamenalo prísľub priaznivých hmotných a tvorivých perspektív, ako boli štátne študijné štipendiá, rozmanité verejné pod-

³ LYKA, K.: Nécsey István. In: Művészet. I., č. 2, s. 131.

⁴ Archív Mníchovskej akadémie, III. zv., č. 531, zoznam študentov z roku 1888.

⁵ BALEKA, J.: Výtvarné umění, 1997, s. 12.

⁶ ŠAN, pob. LV, fond Magistrát mesta Levice, inv. č. 1285, Certifikát Academie Julian zo 14.1.1891.

pory, možnosť členstva v umeleckých spolkoch a účasti na výstavách, možnosť propagácie v maďarskej tlači.

Tvorba Štefana Nécseya je veľmi bohatá a rôznorodá. Zhruba ju možno rozdeliť na žánrovú, sakrálnu maľbu, portrétovú, krajinkársku a monumentálnu tvorbu. Ťažiskovú skupinu jeho diel predstavujú tzv. štúdié, ktoré v jeho tvorbe zaujímajú najviac miesta. Ide o dokumentárne ilustrácie prírodných a muzeálnych motívov, ktoré zhotovoval pre rôzne vedecké inštitúcie i súkromné osoby.

Štefan tvoril pod holým nebom v prírode, tu hľadal inšpiráciu a motiváciu pre mnohé zo svojich umeleckých diel. Námety čerpal z mestského, neskôr i z vidiekeho a intímneho prostredia. V domácom prostredí, ktoré dôverne poznal, sa zamerl na stváranie historických pamiatok a okolitej prírody rodného mesta. S rovnakou intenzitou sa venoval svojej obľúbenej téme – motýľom, i keď bez akejkolvek profesionality. Portrétová tvorba, do ktorej zaradujeme mnohé podobizne jeho rodinných príslušníkov, mu však nepriniesli zvlášť veľké úspechy.

Vo svojej tvorbe sa neustále vracal k jednoduchým ľuďom, k utrpeniu, pričom sa dokázal vyhnúť folklorizujúcej idyllickosti. V tvorbe spája prvky naturalizmu, realizmu a impresionizmu. Žánrová tvorba Štefana Nécseya bola v umeleckých kruhoch menej známa, a tak nepatrila k všeobecne známym maliarom doby. Vo všeobecnosti môžeme skonštatovať, že jeho tvorba bola nepochopená.

Do povedomia umeleckej a odbornej verejnosti konca 19. storočia sa dostali jeho diela vytvorené počas pôsobenia v Maďarskom ornitologickom stredisku v Budapešti. Pravdepodobne najznámejším dielom bol akvarel sokola (*Falco feldeggi*), ktorý bol v roku 1897 uverejnený v odbornom ornitologickom časopise *Aquila*.⁷

Štefan sa snažil pri tvorbe využívať zručnosti a skúsenosti získané na akadémiách. Avšak konzervatívne ovzdušie Mníchovskej akadémie, predchádzajúce školenia či jeho umelecké ctenie mu nedovolili prekročiť hranice oficiálne uznávaného vkusu. V jeho prípade neplatilo príslovie o žiakovi, ktorý prekonal svojho učiteľa.

Ako každý umelec, aj on bol nestály, vrtkavý, pri ničom dlho nevydržal, bol samotárom. Mal strach z davu a z hluku ulice. Čo jeho život viedlo k aktivite, čo ho motivovalo, bola príroda. Nenávidel obmedzenosť, povestný bol svojím odporom k autoritám.

Štefan Nécsey sa nevyhýbal ani námetom z biblického sveta, ktoré spravidla stvárnioval na rozmerných plátnach. Okrem diel Panna Mária s dieťaťom a so svätým Jánom a Svätá Anna s Pannou Máriou sú známe ďalšie dve, ktorých motívom boli zmyselné ženské postavy z biblických príbehov. Veľkorozmerné diela s biblickými motívmi vznikli počas pôsobenia v Budapešti a v Kluži.

Za jeho najrozmernejšie dielo pokladáme obraz Veľký Babylon z roku 1898, ktorý

---

⁷ ABAFI AIGNER, L.: Nécsey István emlékezés, 1902, s. 5.

bol spracovaný na základe 17. kapitoly Knihy zjavení svätého Jána. Rovnako ženu z Písma predstavovala Herodiada, ktorej akvarel vytvoril v roku 1901.⁸

Posledný obraz Judita, na ktorom pracoval v Mníchove, kam odcestoval pod ťarchou milostných problémov, považujeme za jeho labutiu pieseň. Dielo zobrazovalo nahú Juditu odovzdávajúcu Holofernovu hlavu čierne odetej slúžke.

Pretože ako maliar na voľnej nohe sa neuchytil, bol nútený poobzerať sa po iných možnostiach svojho uplatnenia. Uvedomil si, že úspech dosiahne v kooperácii so silným partnerom. Mnohé uhorské vedecké a umelecké inštitúcie boli lákavým objektom hlavne pre mladú začínajúcu inteligenciu, pre ktorú predstavovali istý odrazový mostík v kariére.

Aigner Štefanove neúspechy pripisuje absencii vhodného umeleckého vzoru vo Vrábl'och a v okolí, ktorý by ho vedel podchytiť a viesť po správnej umeleckej ceste. Ak by sa bol zameril na miniatúrnu tvorbu, mohol by sa z neho stať maďarský Meissonier.⁹ Mal na to všetky predpoklady – ostré oko pozorovateľa, cit pre drobnú krásu a jemné vypracovanie detailov. Jedinú podporu mal vo svojich rodičoch a súrodencoch, ale v nich našiel len priaznivo naklonených kritikov.

Počas umeleckej dráhy mal možnosť vystavovať svoje diela len v jednom prípade, a to na celokrajinskej výstave Národný salón (Nemzeti Szalon).

Štefan Nécsey počas svojho krátkeho života vytvoril relatívne veľký počet diel, ale mnoho z nich sa nezachovalo. Spolu sa podarilo identifikovať 133 umeleckých diel, bez ohľadu na techniku, tematiku, obdobie či miesto vzniku.

POD PATRONÁTOM OTTA HERMANA

Tvrdohlavý a vytrvalý Štefan Nécsey sa na jar roku 1895 listom obrátil na veľikána maďarskej vedy Otta Hermana, čím sa začala nová a bohatá etapa Nécseyho života. Herman spoznal jeho dokonale vypracované maľby motýľov, ktoré následne predstavil na oddelení Maďarského prírodovedného spolku. Herman v ňom objavil rodeného ilustrátora prírody a zároveň sľúbil, že ho podporí a pomôže mu pri rozvoji jeho talentu a zamestnal ho na skúšobnú dobu v Ornitologickom stredisku v Budapešti. Mladého umelca rovnako zapojil aj do príprav miléniovej výstavy v roku 1896 a tak sa stal jeho najbližším spolupracovníkom.

Výraz „tradičné zamestnania“ vytvoril Otto Herman a označoval ním tradičné rybárstvo a pastierstvo starých Maďarov. Do rozsiahlej etnografickej publikácie „Tradičné zamestnania – rybolov a pastierstvo“ svojimi grafikami a maľbami prispel i Štefan Nécsey, čo môžeme pokladať za jeho publikačný debut. Jednalo sa o litografie z každodenného života rybárov a pastierov, figurálne kompozície a detailne vypracované solitéry rybárskeho a pastierskeho náradia.

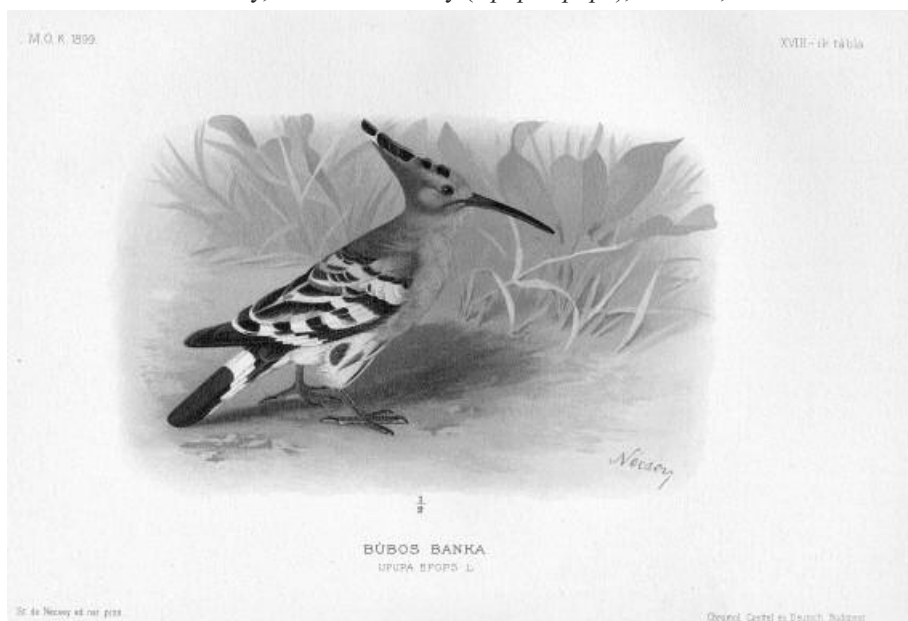
⁸ ABAFI AIGNER, L.: Nécsey István emlékezés, 1902, s. 7.

⁹ Tamtiež, s. 3.

Štefan Nécsey,
Pastier hrajúci
na píšťalke,
1895, tuš
Néprajzi múzeum
Budapest

Štefan Nécsey, Dudok chochlatý (*Upupa epops*), 1896-98, akvarel

Koncom roku 1896 bol Štefan Nécsey poverený zhotovením ilustrácií do pripravovanej dvojzväzkovej ornitologickej publikácie „Vtáctvo Uhorska z hľadiska hospodárskeho významu“, ktorej autorom bol uznávaný ornitológ Štefan Chernel.

Ideálny profesijný, ale i súkromný vzťah medzi Hermanom a Štefanom bol narušený neoprávnenými finančnými nárokmi. Štefan sa v tejto veci obrátil na ministerstvo pôdohospodárstva so sťažnosťou, na čo Herman reagoval absolútnou ignoráciou, čo sa prejavilo v odmietaní Nécseyových listov.¹⁰

V konečnom dôsledku si však Štefan Nécsey svoj omyl priznal. Jeho pracovný pomer v Maďarskom ornitologickom stredisku skončil 31. decembra 1898. S ornitológiou sa lúči plný sklamaní a odporu, koreniaceho zo spolupráce s Hermanom, od ktorého sa nedočkal ani uznania, ani vďaky.

SPOLUPRÁCA S VELIKÁNMI UHORSKEJ VEDY

Štefan Nécsey počas svojho pôsobenia vo vedeckých kruhoch spoznal a nadviazal úzku spoluprácu s mnohými odborníkmi z rôznych oblastí. Vďaka nim a vďaka svojej cieľavedomosti sa postupne formoval na vedeckú osobnosť. Tieto osobnosti nemali vplyv len na jeho odbornú formáciu, ale značne prispeli i na dozrievanie a vývin jeho osobnosti.

Vďaka Chernelovi sa Štefan zoznámil s ornitológom Jurajom Almásym, ktorý vlastnil preparátorskú dielňu v Bernsteine (Rakúsko). Nécsey v ňom našiel dobrého priateľa, s ktorým si dopisoval 6 rokov a ich priateľstvo vydržalo až do Štefanovej smrti.

Štefana v roku 1899 požiadal o spoluprácu Ján Jankó, ktorý na prelome 19. a 20. storočia predstavoval významného maďarského etnológa. V roku 1893 na poverenie Maďarského zemepisného spolku začal s etnologickým výskumom okolia Balatonu. Počas deviatich rokov urobil výskum v 50 obciach. Uverejnený bol v roku 1902, v roku jeho smrti, pod názvom *Národopis obyvateľov okolia Balatonu (A Balaton-melléki lakosság néprajza)* a vyšiel ako druhá časť tretieho zväzku monografie o okolí jazera Balaton.¹¹ Zhotovením časti dokumentárnych kresieb poveril Štefana Nécsey, ktorý sa popri inej práci ujal aj tejto ponuky.¹²

V roku 1896 podpísal Jankó zmluvu so známym cestovateľom grófom Eugenom Zichym, v zmysle ktorej sa ako etnológ zúčastnil tretej ázijskej expedície, trvajúcej takmer rok a pol (1897 – 1898).

Ku kompletizácii kresbovej dokumentácie expedície prizval Štefana Nécsey, ktorý prispel kresbami do pripravovanej publikácie. S prácou začal na jar 1899 v Budapešti.¹³ Dielo s názvom „*Počiatky maďarského rybárstva*“ uzrelo svetlo sveta začiatkom roku

---

¹⁰ ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Štefana Nécsey, ministerskému radcovi 23.10.1898.

¹¹ JANKÓ, J.: *A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei. A Balaton - melléki lakosság néprajza*, 1902.

¹² ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Jána Jankóa Štefanovi Nécseyovi, 20.11.1901.

¹³ ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Jána Jankóa Štefanovi Nécseyovi, 3.3.1900.

Štefan Nécsey, Zástava rybárskeho cechu, 1901, akvarel

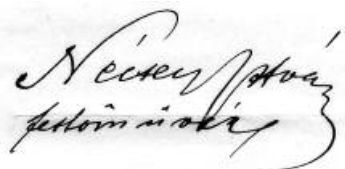

1900. Jankó touto publikáciou nadviazal na Hermanovu prácu, i keď jeho tvrdenia o pôvode maďarského rybárstva boli odlišné. Obaja vedci sa preto dostali do sporu. Herman pôvod maďarských rybárskych nástrojov kladie do Karpatskej kotliny, pričom Jankó tvrdil, že nástroje a metódy rybolovu si Maďari priniesli so sebou z pravlasti. Navyiac na publikáciu Herman napísal nepriaznivú recenziu. Nécsey sa tomuto sporu len prizeral ako nestranný pozorovateľ, ale nie dlho. Pravdepodobne pre potýčku s Hermanom v minulosti sa priklonil k Jankóovej teórii a pomohol mu s napísaním niekoľkých článkov. Spor ukončili v roku 1901 krátkou publikáciou *Konečné slovo k sporu „Počiatok maďarského rybárstva“*.¹⁴

V roku 1899 Štefan Nécsey nadviazal spoluprácu so známym maďarským archeológom a numizmatikom Vojtechom Póstom, ktorý spracovával archeologický materiál kaukazskej a stredoázijskej expedície grófa Eugena Zichyho. Pósta spracovaním zozbieraného materiálu a zhotovením dokumentačných kresieb poveril Nécseya, ktorý kvôli tejto práci v máji 1901 pricestoval do Kluže.¹⁵ Jeho pobyt v Kluži nebol zaujímavý len z profesijného hľadiska, pozornosť si zasluhuje hlavne jeho súkromný život. Bol to začiatok jeho konca.

TRAGICKÁ SMRŤ

V Kluži sa zoznámil s Irenou Pisztóryovou, dievčinou pochádzajúcou zo zámožnej právnickej rodiny. Ako a kde presne sa Štefan s Irenou zoznámil, nie je úplne jasné.

Podpis Štefan Nécseya

Štefan Nécsey, okolo 1900

¹⁴ JANKÓ J. - NÉCSEY I.: Zárszó „A magyar halászat eredete“ vitájához, 1901.

¹⁵ ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Vojtecha Pósta Štefanovi Nécseyovi, 3.5.1901.

Niekoľko mesačná známosť a sympatie po čase prerástli do vznešenejších citov, ktoré však boli len jednostranné. Štefan si Irenu obľúbil natoľko, že po relatívne krátkom čase sa rozhodol k veľkému životnému kroku a požiadal ju o ruku. Zaskočená dievčina ho požiadala o čas na premyslenie. Pre svoju netrpezlivosť sa Nécsey v septembri vybral za Irenou osobne, aby sa pokúsil ovplyvniť jej rozhodnutie.¹⁶ Ale ani táto návšteva nedopadla podľa jeho predstáv.

Sklamaný Nécsey sa rozhodol odcestovať do Mníchova, kde si vzal do prenájmu ateliér s bytom a pustil sa do práce na veľkorozmernom plátne biblickej Judity.

Riešenie, najschodnejšiu cestu, ako sa zbaviť ťaživých vplyvov z odmietnutia, videl v ukončení vlastného života. Štefan sa rozhodol svoj život ukončiť revolverom, ktorý obrátil proti sebe 5. marca 1902. Hlaveň namieril na srdce, ale výstrel ho neusmrtil, len zranil. Po nevydarenej samovražde sa Štefan stal pacientom Chirurgickej kliniky v Mníchove (Chirurgische Klinik in München).

Po trojtýždňovej liečbe sa dňa 26. marca jeho stav náhle zhoršil a ešte v ten deň Ladislav poslal domov telegram so smutnou správou.¹⁷

O Štefanovu tragickú smrť sa zaujímala hlavne domáca tlač, ktorá jeho smrť nazvala „epilógom ľubostnej drámy“.¹⁸ Telesné pozostatky Štefana Nécseya boli pochované 28. marca 1902 v Mníchove, odkiaľ boli neskôr prenesené do rodných Vrábľ a umiestnené boli do rodinnej pohrebnej kaplnky.

ŠTEFAN NÉCSEY AKO ZBERATEĽ NÁRODOPISNÝCH PREDMETOV

Štefan Nécsey sa už od študentských čias venoval zberateľskej činnosti so zameraním na zber motýľov, umeleckých diel, najmä obrazov, a neskôr sa jeho záujem rozšíril i na národopis.

Nécseyova zbierka, podobne ako iné zbierky 19. storočia, predstavovala všeobecný obraz danej doby. Zanechal po sebe bohatú zbierku korešpondencie, množstvo odborných článkov a zbierku predmetov, ktoré sa stali majetkom niekoľkých múzeí. Mnohostrannou činnosťou si ešte počas života získal veľký obdiv. Tieto informácie nám vyvracajú vžitú ideu, že všetky predmety darované Mestskému múzeu v Leviciach v roku 1927 pochádzali z akvizičnej činnosti Jozefa Nécseya. Pozostalosť Štefana Nécseya sa po jeho smrti prirodzeným vývinom stala integrálnou súčasťou otcovej zbierky.

Vo vedeckej práci bol samoukom, uvedomoval si hranice medzi profesionálnou a „amatérskou“ vedou. Stručne hodnotiac zberateľské dielo Štefana Nécseya a význam jeho zbierky, môžem konštatovať, že svojim zberateľským zápalom a obetavosťou sa zaradil medzi významných a určujúcich zberateľov Uhorska na prelome 19. a 20. storočia.

¹⁶ ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Móra Piszatóryho Jozefovi Nécseyovi, 5.4.1902.

¹⁷ ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, telegram Ladislava Nécseya rodičom, 26.3.1902.

¹⁸ In: Pesti Napló, 28.3. 1902, č. 86, s. 6.

Najpozoruhodnejšiu kolekciu Štefanovej zbierky predstavuje súbor predmetov reprezentujúcich pastiersku kultúru stredného Slovenska, ktorú sa mu podarilo vytvoriť za relatívne krátky čas. Do stredoslovenskej kopaničiarskej oblasti, v ktorej sa Štefan počas svojho výskumu pohyboval, bolo začlenených 14 obcí.

Novobanská kopaničiarska – štálová oblasť vznikla prevažne v spojitosti s baníctvom, uhliarstvom, drevorubačstvom, sklárstvom, furmanstvom a pastierstvom. V prevažnej časti horských oblastí v prvej fáze malo kopaničiarske osídľovanie pastiersky charakter.¹⁹

Forma na syr zo zbierky
Štefana Nécseya, 1825

Štefanovým zámerom bolo preskúmať stav pastierstva a frekvenciu používania pastierskeho náradia v tejto oblasti. Samozrejme, podľa daných možností chcel zozbierať čo najviac materiálnych dokladov, dokumentujúcich toto tradičné zamestnanie a takto doplniť a rozšíriť Hermanove zbierky pastierstva. Zamerával sa na región Novej Bane, kde si za cieľ vytýčil prieskum štálov v okolí obcí Píla, Veľké Pole a Veľká Lehota, ktoré dôverne poznal. Predpokladal, že tam ešte nájde zvyšky pastierskeho života. Snažil sa zistiť rozšírenie a stav pastierskeho za-

mestnania a zozbierať hlavne pre túto oblasť typické drevené vyrezávané pastierske náradie a výrobky, ako sú črpáky, črpačky, palice, hudobné nástroje, formy na syry, maslo a oštiepky. Nevyhol sa ani zberu predmetov nesúvisiacich s pastierstvom.

Terénny výskum realizoval v jednej časovej etape, v pomerne krátkom čase počas leta 1896. Ubytoval sa na fare vo Veľkom Polí u farára Schifferdeckera, odkiaľ 30. júna navštívil štále v okolí obce Píla a 1. júla v okolí Veľkého Pola. Počas výskumu sa snažil zmapovať všetky štále roztrúsené na ich okolí. Okolie Veľkej Lehoty sa mu už nepodarilo preskúmať, pretože bol označený za ruského špióna, a tak nemohol pokračovať v plánovanej ceste.²⁰

Spolu s najatým miestnym sprievodcom Tomášom Wolfom sa mu podarilo preskúmať 19 štálov a napriek tomu, že pastierska tradícia v tejto oblasti bola na ústupe, získal 83 predmetov, ktoré dokumentovali pastiersku kultúru. Výsledky svojej bádateľskej cesty po stredoslovenskej kopaničiarskej oblasti publikoval v dvoch častiach v roku 1896 pod názvom „Utinaplóm“ (Môj cestovný denník) v regionálnom periodiku

¹⁹ ŠOLCOVÁ, L.: Vývoj osídlenia obcí Veľké Pole a Píla v novobanskej štálovej oblasti, In: 8. vedecká konferencia doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov, 2007, s. 638-642.

²⁰ ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, sťažnosť Štefana Nécseya podžupanovi Tekovskej stolice, 3.7.1896.

Barsi Ellenőr.²¹ Okrem toho, že sa v nich zmenil o bohatých výsledkoch akvizičnej činnosti, podáva nám informácie aj o architektúre, zamestnaní a o spôsobe života miestneho nemeckého etnika. Štefan Nécsey zo získaných predmetov v novembri 1896 odpredal Národopisnému múzeu 76 kusov, čím rozšíril jeho zbierkový fond.²²

Eugen Bittera v službách Štefana Nécseya

Ďalšiu akvizičnú činnosť Štefan Nécsey realizoval vďaka Eugenovi Bitterovi, s ktorým nadviazal spoluprácu niekedy koncom 19. storočia. Presne nevieme, kedy táto spolupráca začala, ani to, kedy skončila. Eugen Bittera pochádzal z Brezna, kde pre Štefana pravidelne zbieral predmety dokumentujúce pastiersku kultúru. Podnikal výlety do Gemera a pravdepodobne i na Liptov či Oravu.²³ Jeho akvizičná činnosť priniesla bohaté ovocie. Pre Štefana zozbieral 116 artefaktov, ktoré pravidelne posielal do Vrábľ. Predmety získaval jednak darom, ale vo väčšine prípadov kúpou. Zabalené predmety spolu s účtom posielal Bittera poštou, a keď mali väčšie rozmery, posielal ich vlakom.²⁴

Predmety národopisného charakteru v múzejných zbierkach

Značná časť predmetov národopisného charakteru pochádzajúca z akvizičnej činnosti Štefana Nécseya sa dnes nachádza v zbierkach troch múzeí doma i v zahraničí. Národopisné múzeum v Budapešti uchováva predmety z prvej výskumnej cesty do stredoslovenskej kopaničiarskej oblasti, ktoré múzeum získalo kúpou.

Štefanovu zbierku národopisného materiálu získanú koncom 19. storočia z viacerých lokalít s rozšírenou pastierskou kultúrou po jeho smrti v roku 1902 opatrovala jeho rodina vo Vrábľoch. Rovnako ako kolekcia jeho obrazov, aj národopisná zbierka sa v roku 1927 stala súčasťou fondu Mestského múzea v Leviciach.

Časť zbierky sa zachovala až do dnešného dňa a nachádzame v nej viacero druhov národopisného materiálu. Sú to soľničky, formy na oštiepky, oselník, palice, hudobné nástroje, lúskač na lieskovce, hladidlá, črpačky a črpáky. Mestské múzeum v Zlatých Moravciach opatruje 33 kusov črpákov, pochádzajúcich pôvodne zo zbierkového fondu Tekovského múzea v Leviciach.

Publikačná činnosť Štefana Nécseya

Okrem toho, že Štefan predmety zhromažďoval, snažil sa ich aj spracovať, výtvarne zdokumentovať a v konečnej fáze i publikovať.

Výsledkom jeho akvizičnej činnosti bola bohatá publikačná činnosť vo forme odborných národopisných článkov v renomovanom maďarskom etnologickom periodiku

---

²¹ NÉCSEY, I.: Utinaplóm. In: Barsi Ellenőr 30-31, 1896, s. 5.

²² Archív národopisného múzea v Budapešti, Zoznam predmetov odpredaných Štefanom Nécseyom Národopisnému múzeu v novembri 1896, inv. Č. 52b/1896.

²³ ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Eugena Bitteru Štefanovi Nécseyovi, nedatované.

²⁴ Tamtiež, nedatované.

Nécseyho izba v Mestskom múzeu v Leviciach, 1937

Néprajzi értesítő (Etnografický spravodaj), ktorého bol spoluzakladateľom a vďaka tomu patril medzi prvých autorov, ktorí v tomto periodiku mali možnosť publikovať svoje príspevky.²⁵ Spravodaj vychádzal od roku 1900. Štefan Nécsey sa v článkoch venoval jednotlivým artefaktom etnografického charakteru, opisoval ich výrobu, tvar, používanie v praxi a veľmi vzácne je ich miestne nárečové pomenovanie.

Takto spracoval 7 príspevkov, ktoré doplnil vlastnými výtvarnými štúdiami.²⁶ Pozoruhodnou je séria štyroch článkov venovaná slovenským črpkom, ktoré tvorili podstatnú časť jeho zbierky.²⁷ Jeho štúdiá o kostených korčuliach ostala nepublikovaná v rukopise.²⁸

ŠTEFAN NÉCSEY AKO ZBERATEĽ A MALIAR MOTÝĽOV

Najväčšou Štefanovou láskou boli motýle, venoval im nesmierne veľa času a energie a sprevádzali ho po celej jeho krátkej životnej ceste. Objavujú sa už v prvej zmienke na jeho detstvo a rovnako po jeho smrti boli predmetom obdivu i sporu.²⁹

Štefan Nécsey sa začal zberu a skúmaniu motýľov venovať už v detstve. Detská záľuba u neho postupne prerástla do profesionálnej roviny. Už na strednej škole si osvojil vedomosti a techniku odborného preparovania hmyzu. Aigner uvádza ako prelomový rok 1893, keď sa Štefan púšťa do systematického a vedeckého štúdia motýľov.³⁰ Bolo to po roku vojenskej služby strávenej v Ostrihome. Ani počas tohto obdobia nezačínal a jeho ročný pobyt priniesol bohaté výsledky. Ako amatér sa svojou húževnatosťou a cieľavedomosťou postupne vypracoval medzi významných odborníkov lepidopterológov v Uhorsku. Zameril sa na zdokumentovanie lepidopterofauny rodných Vrábľa a ich okolia, ako i ostatných vybraných častí dnešného Slovenska a Maďarska.

---

²⁵ FEJŐS, Z.: Ősfoglalokozási képek, Néprajzi múzeum, 2003, s. 13.

²⁶ NÉCSEY, I.: A gyapjúguzsaly és orsója. In: A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának értesítője, 1900, č. 4., s. 49-150.

NÉCSEY, I.: Vászonsimító üveg. In: A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának értesítője, 1900, č. 7., s. 97-99.

Nécsey, I.: Az ingcsatt (Szpinka). In: A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának értesítője, 1900, č. 9., s. 129-132.

NÉCSEY, I.: A Končjar. In: A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának értesítője, 1901, č. 4., s. 51-53.

²⁷ NÉCSEY, I.: Felsőmagyarországi meritőedény. In: A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának értesítője, 1900, č. 2., s. 17-18.

NÉCSEY, I.: Felsőmagyarországi meritőedény. In: A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának értesítője, 1900, č. 5., s. 65-68.

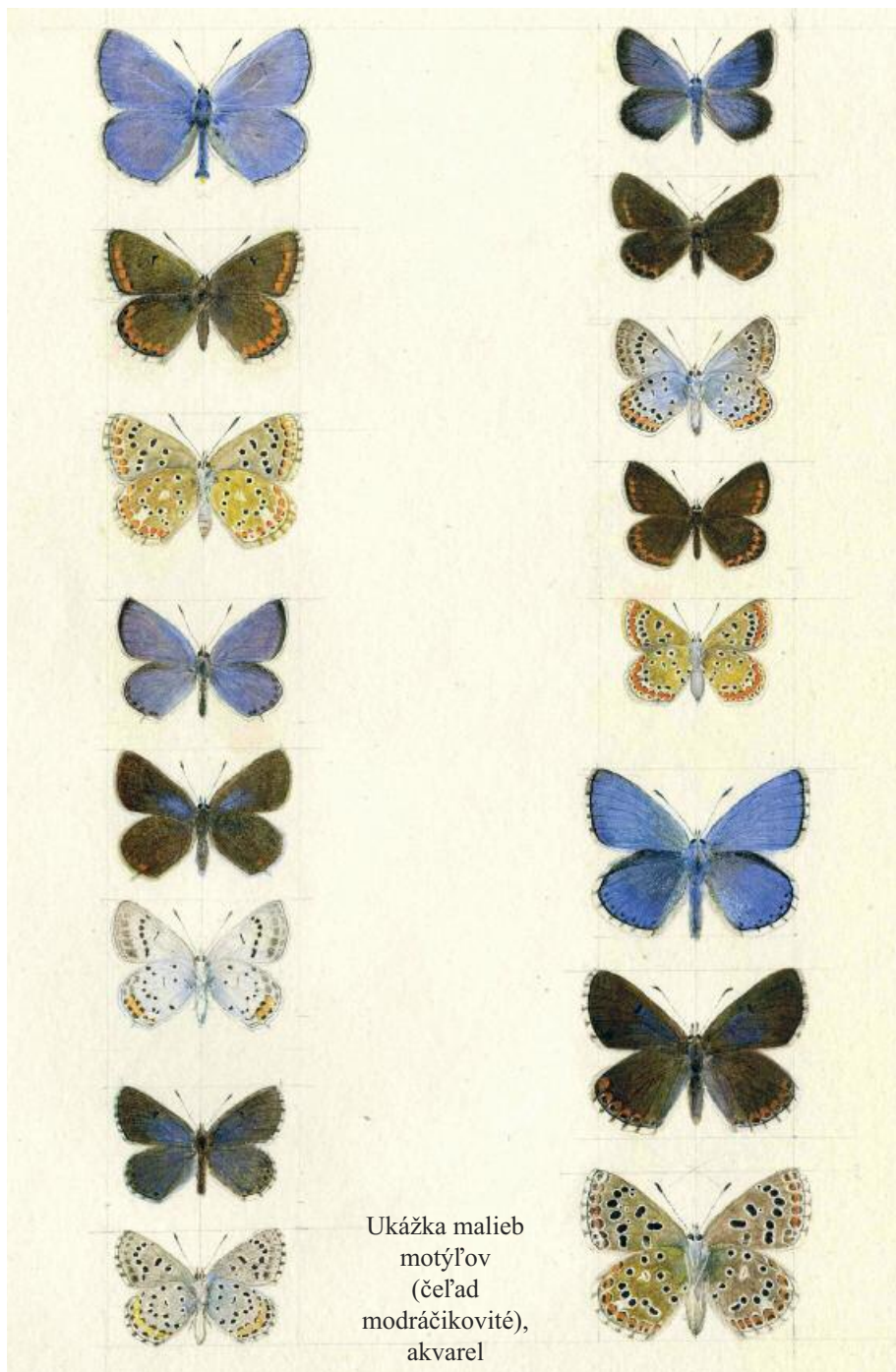
NÉCSEY, I.: Felsőmagyarországi meritőedény. In: A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának értesítője, 1900, č. 8., s. 113-120.

NÉCSEY, I.: Felsőmagyarországi meritőedény. In: A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának értesítője, 1900, č. 10., s. 146-158.

²⁸ ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. Č. 1285, A csontkorcsolya népies nevééről. Rukopis, nedatované.

²⁹ ABAFI AIGNER, L.: Nécsey István emlékbeszéd, 1902, s. 2.

³⁰ ABAFI AIGNER, L.: Nécsey István emlékbeszéd, 1902, s. 3.

Počas svojho pôsobenia sa intenzívne venoval výskumu a zdokumentoval výskyt viacerých významných druhov motýľov. Dokonca v roku 1896 sa mu v okolí Vrábel' podarilo zistiť niekoľko nových druhov, pôvodne rozšírených v iných častiach Európy (*Eupithecia conterminata* a *Eupithecia glaucomicata*).³¹ Výsledky svojho výskumu publikoval, a tak nám zanechal nesmierne cenné poznatky svojich zberov a pozorovaní, najmä z územia Tekovskej stolice.³²

Jeho lepidopterologické články boli postupne uverejnené v entomologickom periodiku *Rovartani lapok* (Entomologické listy), ktoré vychádzalo od roku 1884 a v tom období predstavovalo významný entomologický časopis.

V dôkladnom prehľade (podľa čeladií, rodov a druhov) si Štefan vypracoval denník motýľov, o ktorých predpokladal, že sa v Uhorsku vyskytujú.³³ K tomu bezpochyby použil i novú lepidopterologickú odbornú publikáciu Fauna Regni Hungariae od Ľudovíta Abafiho Aignera, na ktorú sa vo svojom denníku viackrát odvoláva.

Z Nécseyho denníka motýľov sa dozvedáme, že aj do jeho zbierok sa v rokoch 1893 až 1896 dostali hlavne veľké denné motýle. Neskôr sa venoval i iným, menej „atraktívnym“ druhom. Snažil sa prelomiť vžitú predstavu, že nočné mory a mole sú škaredé a nevýrazné, pretože našiel medzi nimi často veľmi nápadne vyfarbené druhy alebo aspoň druhy s peknou kresbou. Pri zbere nočných motýľov využil metódu lovu na svetlo. Svoju pozornosť pri mapovaní nezameriaval len na vzácne druhy a faunisticky zaujímavé a atraktívne územia. Zbieral hlavne v okolí miest a obcí, čiže na menej známych lokalitách.

Štefan okrem toho, že motýle študoval, zbieral, preparoval a maľoval, vlastnoručne ich aj choval v zajatí. Bol to jeden z najlepších spôsobov ako študovať a pozorovať motýle. Keďže neexistoval žiadny všeobecne platný návod pre chov lariev motýľov, musel si vytvoriť vlastnú metodiku chovu zaručujúcu úspech. Nevieme presne, s koľkými druhmi experimentoval, keďže každý druh motýľa má svoje špecifické nároky a tomu bolo potrebné prispôbiť celú metodiku. Úspechy dosiahol chovom druhu srpokrídlovec trnkový (*Cilix glaucata*), ktorého húsenice si priniesol do domácnosti v októbri 1899 a choval ich až do vyliahnutia v januári nasledujúceho roka.³⁴ Tomuto úspechu musela predchádzať odborná príprava a množstvo experimentov, o ktorých nám, žiaľ, nezanechal žiadne informácie. Alebo mal jednoducho len šťastie. Pre tento ojedinelý projekt môžeme Štefana Nécseya pokladať za inovátora v pozorovaní motýľov a za priekopníka v chove motýľov.

Publikačná činnosť

Prvý článok pod názvom *Pentophora morio* (smutník trávový), ktorý bol uverej-

---

³¹ V súčasnosti *Eupithecia extremata*.

³² NÉCSEY, I.: *Pentophora morio*. *Rovartani lapok* 6, 1899, 8-10.

NÉCSEY, I.: *Lepkebiológiai megfigyelések*. *Rovartani lapok* 6, 1899, s. 11-15.

NÉCSEY, I.: *Barsmegye nagylepkei*. *Rovartani lapok* 7, 1900, s. 25-30, 59-62, 79-81.

³³ Denník Štefana Nécseya uložený v Tekovskom múzeu v Leviciach.

³⁴ Denník Štefana Nécseya uložený v Tekovskom múzeu v Leviciach.

nený v roku 1899, pojednával o biologicko-ekologických vlastnostiach tohto motýľa. V tom istom roku uverejnil ďalší lepidopterologický článok pod názvom *Lepkebiológia megfigyelések* (Biologické pozorovania motýľov), v ktorom sa venoval biologickým a morfológickým vlastnostiam motýľov. Posledný článok faunistického charakteru *Barsmegeye nagylepkei* (Veľké motýle Tekovskej župy), vyšiel v troch dieloch a bol uverejnený v roku 1900.³⁵

Nécseyho životným cieľom bolo poskytnúť širokej verejnosti (laickej i odbornej) obraz o stave fauny motýľov v Uhorsku vo forme atlasu rozšírenia jednotlivých druhov. V tejto veci oslovil i Maďarskú akadémiu vied, ktorá mu však v tejto veci pre nedostatok prostriedkov nemohla vyhovieť.³⁶

Štefan po príchode do Kluže na jar v roku 1901 nadviazal spoluprácu s viacerými entomológmi, ale hlavne so skúseným, erudovaným Aignerom, v ktorom našiel spriaznenú dušu. Aigner sa ho nenásilným spôsobom, tak, aby sa to nedotklo precitliveného Štefana, snažil usmerňovať v odbornej činnosti. Pravidelne sa stretávali na odborných konzultáciách, pri ktorých riešili identifikáciu zaujímavých motýľích druhov, spracovávanie zbierok ako i výtvarnú stránku Nécseyho výskumov.³⁷ Aignerov diplomatický a citlivý prístup mal na Štefana pozitívny vplyv, nielen na poli odbornom, ale i osobnom. Napriek tomu, že sa mu nikdy nepodarilo plánovaný atlas motýľov vydať, jeho vzácne poznatky neskôr využili iní lepidopterológovia. V roku 1964 ich použil Karel Hrubý pri spracovaní gigantického lepidopterologického diela *Prodromus lepidoptera Slovenska*.³⁸

Motýle ako predmety výtvarného a zberateľského záujmu

Nécsey sa podobne ako pri tvorbe ilustrácií vtákov, aj pri maľovaní motýľov snažil dosiahnuť čo najvernejší obraz zobrazovaného objektu. Využil tu svoje schopnosti pozorného detailistu a vďaka tomu sa mu podarilo dosiahnuť dokonalú hodnovernú podobu kresleného objektu. Pod jeho rukami motýle na papieri oživali a pozorovateľ s istotou nevedel, či sa jedná o ilustráciu, či živého jedinca. Ako sa mu podarilo dosiahnuť zobrazenie takejto kvality? Okrem toho, že bol fanatikom a disponoval talentom a veľkou mierou trpezlivosti, to boli i špeciálne pracovné pomôcky, ktoré si sám zhotovoval. Medzi najznámejšiu patrí upravené pierko zo sluky lesnej, ktorým vedel vypracovať motýle do najmenších detailov. Pri svojej práci využíval tuš, čiže išlo o perokresbu, ktorú postupne vyplnil akvarelovými farbami. V mnohých prípadoch mala maľba niekoľko vrstiev, pričom si farbu vylepšoval neznámou prímiesou na dosiahnutie lesku motýľích krídiel. Vedel dobre narábať s farbami, zvlášť s odtieňmi hnedej a sivej.³⁹

---

³⁵ MADLEN, J.: Motýle v štúdiách Štefana Nécseyho, 1975, s. 157.

³⁶ ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Maďarskej akadémie vied Štefanovi Nécseyovi, 24.4.1892.

³⁷ AIGNER ABÁFI, L.: Nécsey István 1870-1902, 1902, s. 8.

³⁸ KRÍŽ, K.: István Nécsey (Štefan Nécsey). In: Hmyz 4, 2002, 67.

³⁹ ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, rukopis neznámeho autora, nedatované.

Samozrejme, kým dosiahol takúto kvalitu zobrazenia, musel prejsť istým procesom zdokonaľovania sa. Dôkazom toho sú i menej dokonalé kresby motýľov, nachádzajúce sa v prírodovednej zbierke Tekovského múzea v Leviciach, na ktorých môžeme sledovať kvalitatívny prerod umelca.

Tekovské múzeum opatruje ako pozostalosť 629 ilustrácií motýľov na dvojlístoch s rozmermi 17 × 25,5 cm.

Ilustrácií však bolo pôvodne podstatne viac, Aigner uvádza približne 2 000 na 156 tabuliach, ktoré však mali po umelcovej smrti pohnutý osud.⁴⁰ Asi polovicu ilustrácií, ktoré zhotovil v Kluži pred odchodom do Mníchova, zveril do opatery milovanej Ireny Pisztóryovej.⁴¹ Vtedy ešte netušil, že ich nikdy viac neuvidí. Po Štefanovej smrti ich rodina Pisztóryovcov, ktorá ostala vo veľmi nepríjemnej situácii, na žiadosť Jozefa Nécseyu odovzdala Ľudovítovi Abafimu Aignerovi, ktorý ich následne počas prednášky v Sedmohradskom múzejnom spolku predstavil odbornej verejnosti.⁴² Pravdepodobne až po tejto udalosti sa ilustrácie dostali do Vrábel a následne v roku 1927 do zbierok Mestského múzea v Leviciach, kde ich uchovávajú do dnešného dňa.⁴³

Dobová kritika hodnotila jeho ilustrácie motýľov veľmi pozitívne, nešetřila chválami a odborníci nepochybovali o jeho výnimočnom talente. Jeho odporúčania boli plné superlatívov: „okrem vycibreného citu pre farebnosť je dôležitá i skutočnosť, že vedel odzrkadliť vierohodný obraz skutočnosti. Zároveň jeho ilustrácie predstavujú prvú dokonalú prácu podobného rázu u nás.“⁴⁴

Chýr o jeho ilustráciách motýľov sa rozšíril aj do zahraničia. V roku 1899 údajne dostal pozvanie do Tbilisi od veľkokniežaťa Nikolaja Michajloviča Romanova, ktorý bol vášnivým lepidopterológom.⁴⁵ Veľkoknieža publikoval i niekoľko odborných prác.⁴⁶ Návšteva Štefana Nécseyu v Rusku sa pravdepodobne nikdy neuskutočnila.

Konkrétne údaje o Štefanových zbierkach motýľov nachádzame až v roku 1901, keď ich daroval Sedmohradskému múzejnému spolku so sídlom v Kluži. Zbierka obsahujúca 5 000 motýľov predstavovala Štefanovu celoživotnú zberateľskú prácu. Nahradila už opotrebovanú lepidopterologickú zbierku múzejného spolku.⁴⁷ Pre darovanie svojho celoživotného diela sa rozhodol pravdepodobne kvôli odchodu do Mníchova v zime 1901.

---

⁴⁰ AIGNER ABAFI, L.: In: Zoológusok ülése. Budapesti Hírlap 48, 1902, s. 3.

⁴¹ ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, List Móra Pisztóryho Jozefovi Nécseyovi, 5.4.1902.

⁴² ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, List Istvána Apáthyho Ladislavovi Nécseyovi, 4.4.1902.

⁴³ V súčasnosti Tekovské múzeum v Leviciach.

⁴⁴ ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, rukopis neznámeho autora, nedatované.

⁴⁵ LYKA, K.: Nécsey István. In: Művészet, č. 2, 1902, s. 131-132.

⁴⁶ Bol zakladateľom a vydavateľom viacdielnej série Mémoires sur les Lépidoptères, ktorá vychádzala v Petrohrade v období rokov 1884 až 1897.

⁴⁷ A gyűjtemény gyarapodása. In: Az Erdélyi múzeum-egylet emlékkönyve. 1903, s. 38.

ZÁVER

Príspevok je venovaný životu a dielu akademického maliara Štefana Nécseya. Mozaiku jeho života som sa usiloval poskladať z dostupnej literatúry, ale hlavne z archívnych dokumentov, čím sa mi podarilo vytvoriť verný obraz tohto málo známeho umelca. Rovnako vďaka dostupným materiálom sme načreli do najosobnejších sfér jeho života a tragickej smrti.

Štefan Nécsey svoje umenie rozvíjal v duchu svojich majstrov s úsilím o žánrovú a portrétnu tvorbu, ale nepodarilo sa mu dosiahnuť hĺbku zobrazovania atmosféry, čo si vyžadovalo jemnosť a najmä vnútorné prežitie a pretavenie týchto nálad do zhusnenej výpovede. Jeho tvorbu poznačil celoživotný zápas o vyrovnanie sa s počiatočným neúspechom, odmietania ako i osobnostný zápas s Ottom Hermanom, v ktorom sa búril proti úlohe jednoduchého kresliča. Psychicky nevyrovnaný Štefan Nécsey sa cítil až do svojej smrti nedocenený, a to aj napriek úspechom a skutočným zásluhám v dokumentačnej tvorbe v oblasti národopisu, entomológie a ornitológie. Vytvoril rad hodnotných vyobrazení vtákov, motýľov a muzeálnych predmetov pastierskej a rybárskej kultúry. Jeho umelecká duša našla praktické uplatnenie skôr v činnostiach, ktoré si vyžadovali zmysel pre detail. Tento talent sa prejavil i v akvizičnej činnosti, ktorej výsledkom bola zbierka národopisného materiálu pastierskej kultúry. Zbieral hlavne drevené predmety dennej potreby zdobené ľudovými umelcami, ktoré následne kresbovo dokumentoval. Svojou akvizičnou činnosťou obohatil zbierky Národopisného múzea v Budapešti, Múzejného spolku klužskej univerzity a v konečnom dôsledku i zbierky Tekovského múzea v Leviciach a Mestského múzea v Zlatých Moravciach.

Dôležitým aspektom práce bolo poukázať na chybnú vžitú ideu, podľa ktorej všetky predmety darované Mestskému múzeu v Leviciach v roku 1927 pochádzali z akvizičnej činnosti Jozefa Nécseya. Pozostalosť Štefana Nécseya sa po jeho smrti prirodzeným vývinom stala integrálnou súčasťou otcovej zbierky a vytvorila tak dôležitú súčasť zbierkového fondu múzea v Leviciach.

Azda najzáslušnejším dielom Štefana Nécseya je zber a dokumentácia fauny motýľov v oblasti Tekovskej stolice, ktorá presiahla hranice dnešného Slovenska. Dokonalé, detailne zobrazené maľby motýľov zhotovené špeciálnymi, pre nás neznámymi technikami ešte aj dnes vzbudzujú obdiv.

Napriek jeho krátkemu životu zanechal významné a hodnotné dielo nielen v podobe výtvarnej tvorby a v podobe zbierok, ale hlavne v podobe publikačnej činnosti, z ktorej neskôr čerpali mnohí slovenskí i maďarskí odborníci.

Žiada sa mi ešte načrtnúť niekoľko okruhov tém, ktoré by bolo potrebné špeciálne, do hĺbky spracovať. Jednou z nich by mohla byť práca, ktorá by nám vyčerpávajúcim spôsobom priblížila publikačnú činnosť Štefana Nécseya či už na poli národopisnom, alebo entomologickom. Rovnako pozoruhodné by bolo detailne zhodnotiť jeho výtvarné štúdie z odborného-umeleckého aspektu.

LITERATÚRA

- ABAFI AIGNER L. 1902: Nécsey István emlékbeszéd, 9 pp.
- ABAFI AIGNER L. 1902: Zoológusok ülése. *Budapesti Hírlap* **48**: p. 3.
- ANONYMUS 1903: Az Erdélyi múzeum-egylet emlékkönyve. Kolozsvár.
- BALEKA J. 1997: Výtvarné umění. Výchovný slovník malířství, sochařství, grafika. Academia, Praha, 429 pp. ISBN 80-200-0609-5.
- BOROVSKÝ S. 1903: Magyarország vármegyéi és városai, Bars vármegye, Budapest, 568 pp.
- FEJŐS Z. 2003: Ősfoglakozási képek. Budapest, Néprajzi múzeum, 72 pp. ISBN 963 7106 952.
- HERMAN O. 1902: Nécsey István működése a Magyar Ornitologiai Központban. *Aquila* **9**: 245 – 254.
- CHERNEL I. 1889: Magyarország madarai különös tekintettel gazdasági jelentőségökre. 2. rész. Franklin-Társulat, Budapest, 535 pp.
- JANKÓ J. 1900: Zichy Jenő gróf harmadik ázsiai utazása - *A magyar halászat eredete*, 1. zv., Budapest-Leipzig.
- JANKÓ J. 1902: A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei. A Balaton-melléki lakosság néprajza, Budapest.
- JANKÓ J. 2002 (reprint): Kalauz a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának kiállításához 1898. Budapest, Néprajzi Múzeum, 252 pp. ISBN 963 7106 76 6.
- JANKÓ J. & NÉCSEY I. 1901: Zárszó „A magyar halászat eredete“ vitájához, Budapest.
- KOMOROVSKÁ M. 1979: Umenie slovenských pastierov. Pp. 121-144. In: HLAVÁČ L. (ed.). O ľudovom výtvarnom umení roľníckeho prostredia. Bratislava, 215 pp. ISBN: 64-193-79.
- KRIEK J. 1929: Nécsey József. *Bars* **51** (suppl.) z 22. 12. 1929, p. 3.
- KŘÍŽ K. 2002: Dejiny a entomológia. István Nécsey (Štefan Nečei) (1870 - 1902). *Hmyz Magazin* **3/4**: 66 – 69.
- LYKA K. 1902: Nécsey István. *Művészet* **2**: 131-132.
- MADLEN J. 1975: Motýle v štúdiách Štefana Nécseyho. Tekovské múzeum v Levciciach, 171 pp. + obrazová príloha.
- NÉCSEY I. 1896: Utinaplóm. *Barsi Ellenőr*, p. 30 - 31.
- NÉCSEY I. 1899: Pentophora morio. *Rovartani lapok* (Budapest) **6**: 8-10.
- NÉCSEY I. 1899: Lepkebiológiai megfigyelések. *Rovartani lapok* (Budapest) **6**.
- NÉCSEY I. 1900: Bars megye nagylepkéi. *Rovartani lapok* (Budapest) **7**: 25 – 30, 59 – 62, 79 – 81.
- NÉCSEY I. 1900: A gyapjúguzsaly és orsója. *A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának értesítője* **4**: 49-150.
- NÉCSEY I. 1900: Vászonsimító üveg. *Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának értesítője* **7**: 97-99.
- NÉCSEY I. 1901: Az ingcsatt (Szpinka). *A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának értesítője* **9**: 129-132.
- NÉCSEY I. 1901: Felsőmagyarországi merítőedény. *A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi*

osztályának ertesítője 8: 113-120.

ŠOLCOVÁ, L. 2007: Vývoj osídlenia obcí Veľké Pole a Píla v novobanskej štálovej oblasti. In: 8. vedecká konferencia doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov. Nitra, UKF, p. 638-642. ISBN 978-80-8094-106-2.

VALACH J. 1997: Podkladové materiály k Nécseyovskej kaplnke. 2 pp. rukopis. Depon in.: MsÚ Vrábľa.

PRAMENE

Archív Mníchovskej akadémie, III. zv., č. 531, zoznam študentov z roku 1888.

Archív Národopisného múzea v Budapešti, Zoznam predmetov odpredaných Štefanom Nécseyom Národopisnému múzeu v novembri 1896, inv. č. 52b/1896.

Denník Štefana Nécseyu uložený v Tekovskom múzeu v Leviciach.

Prírastková kniha Tekovského múzea v Leviciach 17/91, 1952.

Prírastková kniha Mestského múzea v Zlatých Moravciach, 1955.

Štátny archív v Nitre, pobočka Levice, fond Gymnázium v Leviciach, spisy profesorského zboru, 1882.

ŠAN, pob. LV, fond Gymnázium v Leviciach, spisy profesorského zboru, 1883.

ŠAN, pob. LV, fond Gymnázium v Leviciach, zápisnica profesorského zboru, 8.4.1886.

ŠAN, pob. LV, fond Gymnázium v Leviciach, školské výkazy 1881-2, 1883-4- 1887.

ŠAN, pob. LV, fond Magistrát mesta Levice, inv. č. 1285, genealogická tabuľka č. 1.

ŠAN, pob. LV, fond Magistrát mesta Levice, inv. č. 1285, list Hollósyho, 28.7.1888.

ŠAN, pob. LV, fond Magistrát mesta Levice, inv. č. 1285, povolenie riaditeľa parížskych múzeí, 9.4. 1890.

ŠAN, pob. LV, fond Magistrát mesta Levice, inv. č. 1285, Certifikát Academie Julian, 14.1.1891.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Otta Hermana Štefanovi Nécseyovi, 11.3.1895.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Otta Hermana Štefanovi Nécseyovi, 2.4.1895.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Otta Hermana Štefanovi Nécseyovi, 16.7.1896.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Otta Hermana Štefanovi Nécseyovi, 3.9.1896.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Otta Hermana Štefanovi Nécseyovi, 4.2.1897.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Otta Hermana Štefanovi Nécseyovi, 4.8.1898.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Otta Hermana Štefanovi Nécseyovi, 28.10.1898.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Otta Hermana ministrovi poľnohospodárstva, nedatované.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Šarloty Nécseyovej Eugenovi Kriekovi, 7.12.1925.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, Osobný fond Eugena Krieka, Invenárny zoznam Mestského múzea, 5.5.1937.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Jozefa Nécseya, 9.2.1899.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list otcovi, 20.1.1902.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Apáthyho Ladislavovi Nécseyovi, 20.4.1902.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Karola Lyku Ladislavovi Nécseyovi, 22.12.1902.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Maďarského umeleckého spolku, 4.12.1894.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Maďarského krajinského umeleckého spolku z 12.12.1899.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Maďarského krajinského umeleckého spolku z 19.11.1900.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Štefana Chernela Štefanovi Nécseyovi 29.12.1895.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Štefana Chernela Štefanovi Nécseyovi, 3.5.1896.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Štefana Chernela Štefanovi Nécseyovi, 6.7.1898.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Štefana Nécseya ministrovi školstva a kultu, 1898.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Štefana Nécseya ministerskému radcovi 23.10.1898.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Juraja Almásyho Štefanovi Nécseyovi, 10.11.1896.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Juraja Almásyho Štefanovi Nécseyovi, 10.12.1897.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Juraja Almásyho Štefanovi Nécseyovi, 19.8.1899.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Juraja Almásyho Štefanovi Nécseyovi, 23.12.1899.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Jána Jankóa Štefanovi Nécseyovi, 3.3.1900.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Jána Jankóa Štefanovi Nécseyovi, 20.11.1901.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, Poverenie ministra poľnohospodárstva, 1897.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Jána Jankóa Štefanovi Nécseyovi, 30.9.1899.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Maďarskej akadémie vied, 24.4.1892.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, zoznam preskúmaných lokalít a získaných predmetov, 1.7.1896.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, darovacie zmluvy Národopisného múzea v Budapešti, 19.2. 1898, 2.1. 1900, 28.4. 1900, 4.7. 1900, 15.10. 1900, 30.5.1901.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, potvrdenie o odstúpení podnájmu, 13.2.1899.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Vojtecha Póstu Štefanovi Nécseyovi, 21.7.1899.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Vojtecha Póstu Štefanovi Nécseyovi, 3.5.1901.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, Miklósyho list Štefanovi Nécseyovi, 24.8.1901.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Istvána Apáthyho Ladislavovi Nécseyovi, 4.4.1902.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Móra Pisztóryho Jozefovi Nécseyovi, 5.4.1902.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, doklady účtovnej povahy, máj – september 1910.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Eugena Bitteru Štefanovi Nécseyovi, nedatované.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, A csontkorcsolya népies nevéről. Rukopis, nedatované.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, rukopis neznámeho autora, nedatované.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, výsledky pitevnej správy.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, s'ťažnosť Štefana Nécseya podžupanovi Tekovskej župy,

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, list Štefana Nécseya rodičom, 24.12.1901.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, rozlúčkový list Štefana Nécseya, nedatované.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, séria listov Ladislava Nécseya o zdravotnom stave Štefana Nécseya rodičom, marec 1902.

ŠAN, pob. LV, fond MML, inv. č. 1285, telegram Ladislava Nécseya rodičom, 26.3.1902.

Debreceni reggeli újság, roč. VI, č. 30, 30 jún 1895.

Pesti Napló, 28.3.1902, č. 86.

Túrkeve, roč. V, č. 24, 16. júna 1895.

Recenzent: Mgr. Eva Bešinová

**Z MÚZEJNÝCH ZBIEROK
A ARCHÍVNYCH FONDOV /
FROM THE MUSEAL COLLECTIONS
AND ARCHIVAL FONDS**